

УДК 339.944

JEL Classification: F63, L16, O47

Андрушків Б.М.,
д-р екон. наук, професор, Президент
Академії соціального управління,
Крамар І.Ю.,
канд. екон. наук, доцент,
Погайдак О.Б.,
д-р екон. наук, старш. наук. співроб.,
Тернопільський національний технічний
університет ім. Івана Пулюя

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ ЄС (ШЛЯХИ ТА ЕЛАСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ)

Andrushkiv B.M.,
dr.sc.(econ.), professor, President of the
Academy of Social Management,
Kramar I.Yu.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof.,
Pohaidak O.B.,
dr.sc.(econ.), senior research fellow,
Ternopil Ivan Puluj National Technical University

FEATURES OF FORMING A STRATEGY OF INTERNATIONALIZATION OF BUSINESS ENTITIES IN THE CONTEXT OF EU REQUIREMENTS (WAYS AND ELASTIC TOOLS TO SOLVE THE PROBLEM)

Постановка проблеми. Політико-економічна криза в країні, що супроводжує нашу державу всі роки (особливо за період незалежності), нагромадження протягом багатьох десятиліть системних проблем в промисловому комплексі – з одного боку, підвищення динамізму зовнішнього середовища, обумовленого подальшою євроінтеграцією зовнішньоекономічних зв'язків України – з другого, дали серйозні негативні наслідки діяльності вітчизняних промислових виробників. Євроінтеграційний курс України та інші обставини обумовлюють необхідність розробки державної стратегії та основних принципів інтернаціоналізаційної політики суб'єктів господарювання в контексті вимог ЄС. Організація господарської діяльності в умовах державної незалежності та інтеграції України у Європейську співдружність обумовлює необхідність використання інноваційних підходів до розвитку промислових підприємств. Зважаючи на те, що сьогодні в Україні іде гібридна війна, а відтак промисловий потенціал східних областей частково заблокований, то українська економіка потербує реструктуризації й нових підходів до активізації діяльності промислових підприємств, зокрема, в частині їх інтернаціоналізації [1].

Активізація розвитку промислових підприємств на засадах інтернаціоналізації обумовлює необхідність підвищення якості продукції, робіт та послуг, підняття їх конкурентоспроможності. Постанова і реалізація таких завдань можуть забезпечити не лише досконалі організаційно-економічні механізми, а і гнучкий (еластичний) мотиваційний інструментарій. Власне ці та інші обставини обумовлюють актуальність та своєчасність цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням інтернаціоналізації підприємств присвячені праці таких іноземних вчених, як: Johanson J. [2], Vahlne J.-E. [2], Cavusgil S. [3], Casson M. [4] тощо, а також українських вчених: Ільчука П. [5], Стрельник С. [6], Безвух С. [7], Тарасенко С. тощо. Основні методи та способи виходу вітчизняних підприємств на міжнародний ринок досліджували: Багрова І., Болотіна І., Босак А., Григор'єв О., Дідівський М., Тонких О. [8], Панкова М. [9], Шкурупій О., Шмаленко Я., Альбаум Д., Дуерр Е. та ін. Конкурентоспроможність українських підприємств, як важливий чинник інтеграції у світову економічну систему для реалізації їх експортного потенціалу, є предметом досліджень Малащук Л., Коваленко Н., Гвоздецької І. Питання інноваційної політики з метою підвищення рівня конкурентоспроможності промислових підприємств досліджували

Андрушків Б., Галушко О., Кирич Н., Шерстюк Р.

Тим часом, мало дослідженими залишаються питання формування власне стратегії інтернаціоналізації суб'єктів господарювання в контексті вимог ЄС, розкриття шляхів та еластичного інструментарію вирішення проблеми, розробки організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств з інноваційних позицій, регіонального підходу та умов адміністративно-територіальної реформи.

Звертаємо увагу на те, що актуальним питанням дослідження інтернаціоналізації промислових підприємств є регіональна складова. Зважаючи на те, що в Україні зберігається суттєва диференціація між регіонами в структурі виробництва та результатами діяльності промислових підприємств, то важливим аспектом регіональної політики в даному контексті є максимізація результатів використання наявного потенціалу, використовуючи власні сильні сторони, перетворивши їх у можливості для розвитку інтернаціоналізації [10]. Одним із найдієвіших чинників активізації процесу інтернаціоналізації промислових підприємств та входження України в ЄС є робота за Європейськими стандартами. Стартом для активізації цих процесів є забезпечення їх досконалим еластичним інструментарієм та організаційно-економічними механізмами.

При цьому потребують дослідження питання стратегічної складової у процесі прийняття управлінських рішень, з метою коригування тактичних планів щодо здійснення зовнішньоекономічної діяльності та визначення готовності підприємства до впровадження інтернаціоналізації.

Власне ці та інші обставини обумовлюють потребу у формуванні стратегії інтернаціоналізації суб'єктів господарювання в контексті вимог ЄС, розкритті шляхів та еластичного інструментарію вирішення проблеми, розробці організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств, а також визначенні особливостей регіону з позицій перспективно-проблемного підходу до окреслення пріоритетів зовнішньоекономічної діяльності підприємств, що в ньому функціонують.

Постановка завдання. Мета статті – розкрити особливості формування стратегії інтернаціоналізації суб'єктів господарювання в контексті вимог ЄС; розробити еластичний інструментарій та досконалі організаційно-економічні механізми, які створюють можливості забезпечення їх конкурентоспроможності на основі підвищення якості продукції, робіт та послуг, ефективності господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. На даний час розвиток економіки підприємств та напрямів зовнішньоекономічної діяльності відбувається в умовах жорсткої конкуренції та зростаючих вимог до якості результатів всіх видів діяльності, обумовлених вимогами вступу нашої держави до ЄС. Особливо актуальною є ця проблематика не лише в умовах підприємств, а і в умовах великих комерційно-виробничих об'єднань як вертикально-інтегрованих структурах, корпораціях та фінансово-промислових групах, які є основним різновидом виробничо-господарських структур (ВГС) в Україні [11]. Через ці обставини управлінські органи постали перед питанням пошуку не лише нових ефективних методів управління, а і шляхів розвитку євроінтеграційних процесів. Аналіз діяльності найкрупніших виробничо-господарських структур в умовах розірвання традиційних торгових відносин з Росією та боротьби з наслідками політико-економічної кризи в країні показав, що найчастіше підприємства, що входять до складу ВГС, для підтримання розвитку та виживання на ринку вдаються до зниження капітальних витрат, розширення можливостей сервісного обслуговування, коригування географії ринків збуту, продажу активів та ін. Такі кроки підвищують їх конкурентоздатність і, як наступний етап цивілізованості виробничих відносин у міжнародному плані, – інтернаціоналізації промислових підприємств.

Загалом нами пропонується схема (модель) переходу цього процесу від посттоталітарного етапу розвитку національної економіки до інтернаціоналізації підприємств (рис. 1).

З часу проголошення незалежності, економічний розвиток України відбувається за іншим сценарієм, ніж той, який прогнозували провідні експерти на момент розпаду Радянського Союзу. Україна посідала перше місце серед інших країн Радянського Союзу за рівнем індустріалізації, кадровим та науковим потенціалом тощо. При цьому важливим сектором для розвитку економіки України є саме машинобудування. Зокрема, у розвинутих країнах частка експорту продукції машинобудування складає від 30% (Франція, Великобританія) до 64% (Японія) [1].

В останні десятиліття у світі активізувалися глобалізаційні процеси, що мають безпосередній вплив на національні економіки, стан та розвиток яких безпосередньо залежить від функціонування суб'єктів господарювання. Разом з тим, на сучасному етапі економічного розвитку та в умовах глобалізації інтернаціоналізація підприємств є двигуном «потягу», що прямує до Європи, до цивілізації, суттєвим чинником забезпечення як розвитку самого підприємства, так і країни загалом.

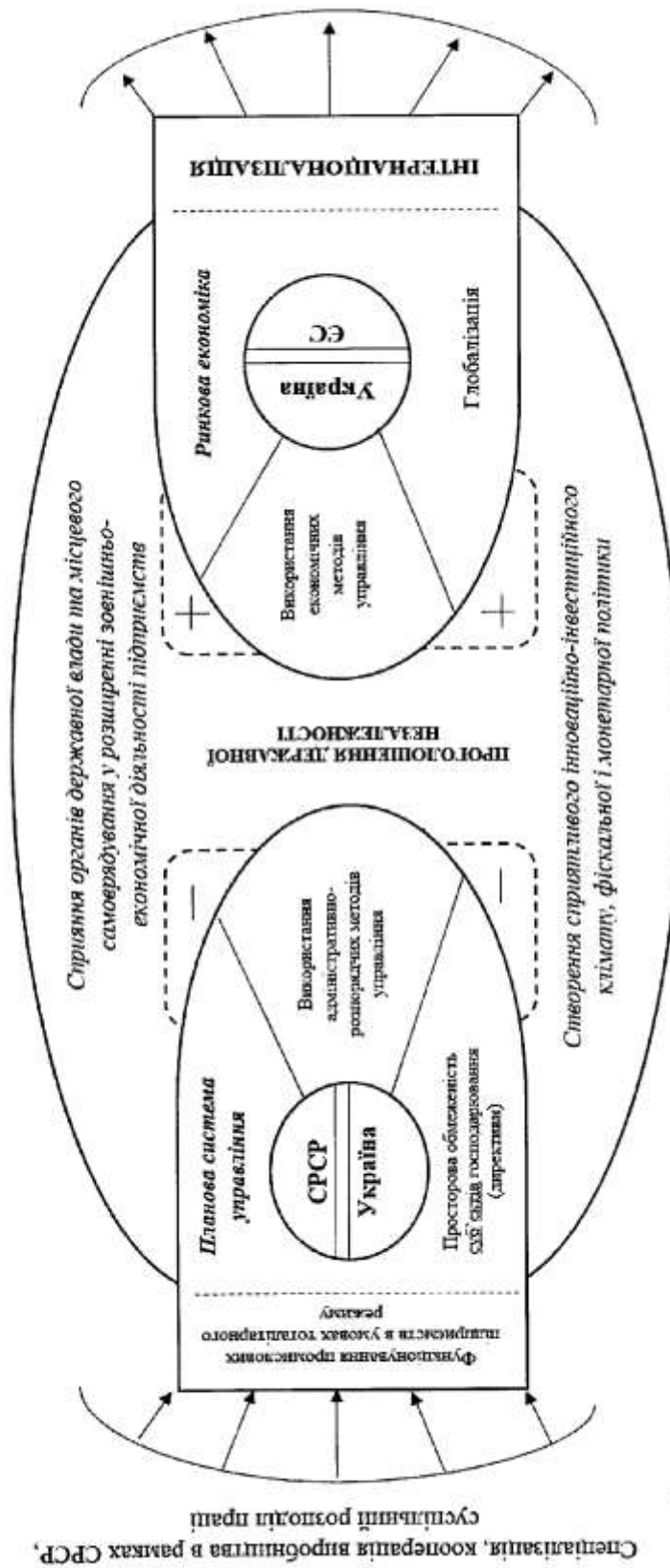

Рис. 1. Найбільш загальна схема переходу суб'єктів господарювання (промислових підприємств) від тоталітаризму до інтернаціоналізації: Вузол переходу від тоталітаризму до інтернаціоналізації

Джерело: розроблено авторами

Довідково: Інтернаціоналізація діяльності підприємства (за визначенням Інтернет-видань) – це будь-який вид господарської діяльності, яку воно розпочинає за кордоном у поєднанні з діяльністю у власній країні з метою реалізації своїх довгострокових стратегічних цілей на основі використання більш сприятливих загальноекономічних, ринкових, адміністративно-правових, екологічних, географічних і соціально-політичних умов ведення бізнесу в приймаючій країні.

Національні підприємства, виступаючи підсистемами національної господарської системи, забезпечують конкурентоспроможність країни як суб'єкта світового господарства, яка суттєво залежить від кількісних і якісних показників діяльності суб'єктів господарювання, що її представляють на глобальних ринках. Крім того, саме в межах реалізації стратегій інтернаціоналізації здійснюється вихід підприємств на закордонні ринки. За цих, нових умов господарювання важливою проблемою є дослідження процесу інтернаціоналізації підприємств машинобудування для забезпечення розвитку їх експортного потенціалу, що стане основою стабільного зростання економіки України.

Нами пропонується покрокова схема та найважливіші віхи формування еластичного інструментарію та організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств (рис. 2).

Динамізм та мінливість зовнішнього середовища ставить перед керівниками підприємств на перший план завдання з миттєвого реагування на виникаючі потреби міжнародного ринку, запитів споживачів та ін. Ефективність розвитку інтернаціоналізації промислових підприємств залежить від здатності швидко та вчасно пристосовуватися до змін. Тому проблема формування стратегії інтернаціоналізації суб'єктів господарювання в контексті вимог ЄС, розкриття шляхів та еластичного інструментарію вирішення проблеми, розробка організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств та пошук можливостей їх оптимального розвитку потребує наукового та практично-еластичного вирішення.

Між тим, питання управління розвитком інтернаціоналізації не є новим. На сьогоднішній день існує багато загально спрямованих та специфічних досліджень з даної проблематики.

На основі розглянутих методологічних підходів до розвитку інтернаціоналізації підприємств кожен конкретний підхід (або комбінація декількох) має широкі переваги у використанні, проте вони відображають лише один специфічний аспект, що набуває певних властивостей в ході розвитку підприємства. Однією загальною особливістю, що пов'язує між собою розглянуті підходи, є необхідність пристосування підприємства до нових умов функціонування в зовнішньому середовищі в ході інноваційних, економічних або маркетингових перетворень, що забезпечується відповідними організаційно-економічними механізмами, які реалізуються покроковою схемою та найважливішими віхами формування еластичного інструментарію інтернаціоналізації промислових підприємств.

Необхідно пам'ятати, що не всі з представлених існуючих підходів до управління інтернаціоналізаційним розвитком враховують внутрішні особливості взаємодії підприємств в складі виробничо-господарської структури, характер їхніх взаємозв'язків. Ці особливості визначили необхідність розроблення іноваційних підходів до ефективного управління адаптивним розвитком промислових підприємств за допомогою забезпечення чіткого функціонування внутрішньої структури підприємств та організаційних змін, що мають на меті адаптацію промислового підприємства до впливів зовнішнього середовища.

Недостатність теоретичних і практичних розробок у даній сфері, неможливість практичного використання багатьох із них обумовили використання для реалізації мети конкретних завдань, серед яких – розроблення науково-методичних підходів і практичних рекомендацій, при тому не лише з управління інтернаціоналізацією, а й адаптивним розвитком виробничо-господарських структур.

Для досягнення зазначеної мети доцільно здійснити діалектичний аналіз понятійного апарату системи управління інтернаціоналізаційним розвитком промислових підприємств; проаналізувати наукові підходи до вирішення проблеми та визначити відповідно до рекомендованої схеми науково-методичний підхід до оцінки зміни рівня потенціалу адаптивного розвитку підприємства під впливом реалізації обраних управлінських рішень у сфері інтернаціоналізації.

Безпосередньо на підприємстві інформаційною базою для підготовки управлінських рішень повинні стати дані Державної служби статистики України та безпосередньо фінансово-економічна звітність промислових підприємств.

На практиці у роботі доцільно використати сукупність загальнонаукових і прикладних методів статистичного аналізу – при виявленні основних тенденцій та особливостей розвитку промислових підприємств; абстрактно-логічного підходу – при теоретичному узагальненні та формулюванні висновків; ситуаційного, системного, синергетичного та ієрархічного підходу – при розробці та реалізації концепції формування організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств.

Отже, в умовах розбудови національної економіки України, активізації розвитку інтернаціоналізації підприємств надзвичайно важливим чинником, що суттєво впливає на формування їх висхідного економічного поступу, виступає стратегічне управління цими процесами з використанням інноваційної компоненти.

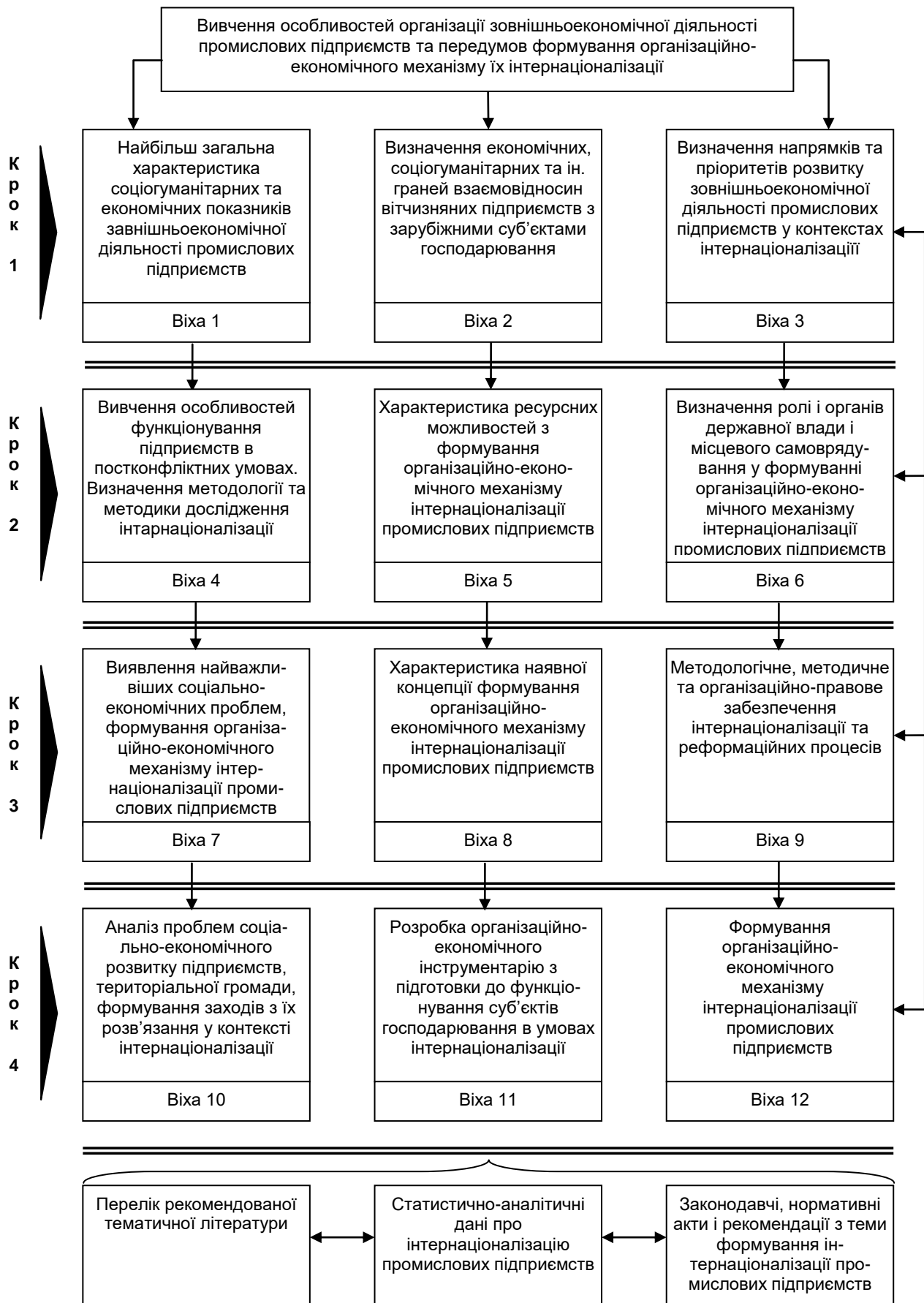

Рис. 2. Покрокова схема та найважливіші віхи формування еластичного інструментарію та організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств
Джерело: розроблено авторами

Інноваційний курс розвитку національної економіки, визначений у «Стратегії інноваційного розвитку України на період до 2020 року в умовах глобалізаційних викликів», є пріоритетом оновлення та виходу на новий якісний рівень не лише внутрішньоекономічних процесів, а і у контексті входження у світовий економічний простір. Саме ефективне формування стратегічних орієнтирів в інноваційній політиці та вироблення організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств можуть стати основою якісного інтегрування у європейську та світову економічні системи, забезпечивши достатній рівень їх конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості.

Державна політика України у цьому плані має орієнтуватися на різні моделі інноваційного розвитку залежно від стану науково-технічного потенціалу і конкретних проблем, що постають як перед суспільством, так і безпосередньо підприємствами, але всі вони повинні бути скеровані на вимоги цивілізованого світу, на європейські стандарти. Загалом в реалізації розробок можна рекомендувати використання досить широкого еластичного інструментарію та аналітично-статистичної бази, яка закладена в концепції задуму.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, вирішення актуальної, наукової проблеми активізації розвитку промислових підприємств на засадах інтернаціоналізації може бути здійснено при умові розробки еластичного інструментарію та досконалих організаційно-економічних механізмів, які створюють можливість забезпечення їх конкурентоспроможності на основі підвищення якості продукції, робіт та послуг, ефективності господарювання. Розвиток теоретичних положень, розроблення науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо інтернаціоналізації підприємств та управління адаптивним розвитком, покрокова схема подані у контексті входження України до ЄС.

З огляду на ці обставини, активізація розвитку промислових підприємств на засадах інтернаціоналізації за рахунок досконалості організаційно-економічних механізмів та його гнучкого мотиваційного інструментарію, може отримати висхідний розвиток та суттєво підняти їх конкурентоспроможність, забезпечити успішне входження України до ЄС.

Література

1. Крамар І., Мариненко Н. Передумови інтернаціоналізації машинобудівних підприємств. *Галицький економічний вісник*. Тернопіль: ТНТУ, 2018. Том 55. № 2. С. 27-40.
2. Johanson J., Vahlne J.-E. The Internationalization Process of the Firm – A model of Knowledge Development and Increasing Foreign Market Commitments. *Journal of International Business Studies*. 1977. Vol. 8 (Spring / Summer). P. 23-32.
3. Cavusgil S. T. On the Internationalization Process of Firms. *European Research*. 1980. Vol. 8 (November). P. 273-281.
4. Casson M. The firm and the market: Studies on multinational enterprise and scope of the firm. Oxford; Blackwell, 1987. XII. P. 51, 160-161.
5. Ільчук П. Г. Основні етапи інтернаціоналізації та показники, що їх характеризують, відповідно до інноваційних теорій інтернаціоналізації підприємств. *Бізнес-Інформ*. 2013. № 12. URL: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2013-12_0-pages-259_264.pdf (дата звернення: 05.04.2019).
6. Стрельник С. О. Глобальне підприємництво: еволюція поняття та сутнісна характеристика. *Управління розвитком*. 2016. № 3(185). URL: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/21186/1/Strelnyk%20GE%20evolution.pdf> (дата звернення: 02.05.2019).
7. Безвух С. В., Стопчак А. Ю. Соціальне партнерство науки і бізнесу: форми взаємодії, проблеми і рекомендації щодо їх вирішення. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 3. Т. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_3%283%29__3 (дата звернення: 20.04.2019).
8. Тонких О. Г. Вплив інноваційних факторів на мотивацію розвитку зовнішньоекономічної діяльності. *Теорії мікро- і макроекономіки: зб. наук. праць*. 2009. Випуск 32. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Tmm/2009_32/30.pdf (дата звернення: 20.04.2019).
9. Панкова М. О. Підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства за рахунок регіонально-інноваційної взаємодії. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2011. № 6. С. 170-175.
10. Kramar Iryna. Incentive measures for enterprises internationalization: case of the Western region of Ukraine. *Galician economic bulletin*. 2018. № 1(54). P. 12-19.
11. Мариненко Н. Ю. Теоретичні підходи до управління адаптивним розвитком виробничо-господарських структур. *Науковий вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Серія "Економіка"*. 2016. Вип. 5(47). Том 21. С. 101-106.

References

1. Kramar, I. and Marynenko, N. (2018), "Prerequisites for the internationalization of machine-building

enterprises", *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, no. 2, Vol. 55, TNTU, Ternopil, Ukraine, pp. 27-40.

2. Johanson, J. and Vahlne, J.-E. (1977), "The Internationalization Process of the Firm – A model of Knowledge Development and Increasing Foreign Market Commitments", *Journal of International Business Studies*, Vol. 8 (Spring / Summer), pp. 23-32.

3. Cavusgil, S.T. (1980), "On the Internationalization Process of Firms", *European Research*, Vol. 8 (November), pp. 273-281.

4. Casson, M. (1987), *The firm and the market: Studies on multinational enterprise and scope of the firm*. Oxford; Blackwell, XII, pp. 51, 160-161.

5. Ilchuk, P.H. (2013), "The main stages of internationalization and indicators that characterize them, in accordance with the innovative theories of internationalization of enterprises", *Biznes-Inform*, no. 12, available at: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2013-12_0-pages-259_264.pdf (access date April 05, 2019).

6. Strelnyk, S.O. (2016), "Global entrepreneurship: evolution of concept and essential characteristics", *Upravlinnia rozvytkom*, no. 3(185), available at: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/21186/1/Strelnyk%20GE%20evolution.pdf> (access date May 02, 2019).

7. Bezvukh, S.V. and Stopchak, A.Yu. (2015), "Social partnership of science and business: forms of interaction, problems and recommendations for their solution", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, no. 3, Vol. 3, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_3%283%29__3 (access date April 20, 2019).

8. Tonkykh, O.H. (2009), "Influence of innovative factors on motivation of development of foreign economic activity", *Teorii mikro- i makroekonomiky: zb. nauk. Prats*, Issue 32, available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Tmm/2009_32/30.pdf (access date April 20, 2019).

9. Pankova, M.O. (2011), "Increase of efficiency of foreign economic activity of the enterprise due to regional-innovative interaction", *Derzhava ta rehiony. Seriia: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, no. 6, pp. 170-175.

10. Kramar, Iryna (2018), "Incentive measures for enterprises internationalization: case of the Western region of Ukraine", *Galician economic bulletin*, no. 1(54), pp. 12-19.

11. Marynenko, N.Yu. (2016), "Theoretical approaches to the management of adaptive development of production and economic structures", *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I.I. Mechnykova. Seriia "Ekonomika"*, Iss. 5(47), Vol. 21, pp. 101-106.

Стаття надійшла до редакції 08.05.2019 р.